

BIZNESNING RIVOJLANISHIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING AMALIY AHAMIYATI

Sattarov Xayrulla Fayzullayevich

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada biznesning rivojlanishida raqamli iqtisodiyotning o'rni, ahamiyati, jihatlari, va xorij tajribasi haqida so'z yuritiladi. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan global iqtisodiyot sharoitida raqamli iqtisodiyot o'z rivojlanishining boshlang'ich davrida bo'lib, birinchi navbatda insonlarning turmush darajasini sezilarli darajada oshira olishi va bu uning asosiy foydasi ekanligi yoritib berilgan. Shuningdek maqolada asosan raqamli iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va undagi moammolarni bartaraf etish, raqamli iqtisodiyotning o'sishi global iqtisodiy o'sishiga ta'siri, jahon bozoridagi raqamli iqtisodiyotning o'rni. hamda insonlarning yashash tarzini sezilarli o'zgartira olishi va bu uning asosiy foydasi ekanligi yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *raqamli iqtisodiyot, internet iqtisodiyoti, kommunikatsiya, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, elektron tijorat, onlayn to'lov, infratuzilma, kiberxavfsizlik, biznes, raqamli biznes.*

KIRISH

Raqamli iqtisodiyot deganda, faqatgina blokcheyn texnologiyasini va ulardan xalqaro bozorlarda foydalanish masalalarini yoki kriptovalutalarni tushunish to'g'ri bo'lmaydi. Raqamli iqtisodiyot deganda, raqamli kommunikatsiyalar, IT yordamida olib boriladigan iqtisodiyot tushuniladi. Bunda, yashirin iqtisodiyotga barham berish vositasi sifatida ham tushunish mumkin. Chunki birinchidan, barcha operatsiyalar elektron ro'yxatdan o'tilishiga, ikkinchidan shaffof bo'lishiga erishiladi. Qolaversa, ishlab chiqarishdan yangi IT texnologiyalar qo'llanilishi tufayli mahsulot va xizmatlarning tannarxi pasayadi.

Raqamli iqtisodiyot – bu noldan boshlab yaratilishi lozim bo'lgan qandaydir boshqacha iqtisodiyot emas. Bu yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellari yaratish va ularni kundalik hayotga joriy etish orqali mavjud iqtisodiyotni yangicha tizimga ko'chirish deganidir.

Raqamli iqtisodiyotni makroiqtisodiyotdagi o'rni va traxzaksion sektor. Iqtisodiyotning raqamli segmentiga tegishli bosh manbasi – traxzaksion sektorning o'sishi deb bilishimiz tabiiy hol. Rivojlangan mamalakatlarda bu ko'rsatkich YalMning 70 foizdan ortiq miqdorni tashkil etib10, davlat boshqaruvi, konsalting va informatsion xizmat ko'rsatish, moliya, ulgurji va chakana savdo, shuningdek, xizmatlar sohasini birlashtiradi. tirdi. Raqamli iqtisodiyot samaradorlikni oshiradi va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni qo'llabquvvatlaydi. Iqtisodiy jarayonlarda raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanish samaradorlikni oshiradi va global

qiymat zanjirlarida ishtirok etish imkonini beradi. Raqamlashtirish tranzit xarajatlarini kamaytirish, axborot assimetriyasini bartaraf etish, keng miqyosli va tarmoq natijalari iqtisodidan foydalanish orqali samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Bu omillar tufayli raqamli iqtisodiyot bozorlar va xizmatlar - ta'lim, sog'liqni saqlash, kredit, resurslarni va investitsiyalarni ko'paytirish uchun kengroq imkoniyatlarga ega bo'ldi. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyotning o'sishi muammolarsiz bo'lmaydi. Raqamlashtirish yangi ish o'rinlarini yaratadi, eskilarini qisqartiradi va mehnat bozorida sezilarli o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Bu o'sib borayotgan daromad tengsizligining asosiy sababi bo'lgan o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatadi. Mehnat bozorida bunday o'zgarishlar xavotirli, chunki raqamlashtirish ishsizlikning oshishiga olib kelishi va daromad taqsimotidagi mavjud farqlarni ko'paytirishi mumkin. Bir so'z bilan aytganda, ushbu tadqiqotning maqsadi rivojlanayotgan davlatlarda raqamli iqtisodiyotni qurish tamoyillarini ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijlik olimlaridan raqamlashtirish, axborot jamuiyati, raqamli iqtisodiyot konsepsiyasi va unga o'tish mexanizmlari A.A.Aletdinova, Yu.A.Antoxina, A.V.Babakin, Yu.I.Gribanov, V.F.Minakov, A.V.Keshelava, Yu.I.Gribanov, O.V.Kitovalar kabi mualliflarning asarlarida o'rganilgan¹.

A.A.Abduvaliyev, A.B.Bobojonov, S.S.G'ulomov, B.A.Begalov, A.Sh.Bekmurodov, A.A.Musaliyev, T.Z.Teshabayev, N.Nabiyeva, K.U.Turabayeva, D.N.Raximova, S.M.Xodjayev va boshqa bir qator mahalliy olimlarning ishlarida milliy iqtisodiyotning raqamlashtirish siyosati doirasida nazariy va amaliy tadqiqotlar o'z aksini topgan².

Raqamli iqtisodiyot – bu jarayonlarni tahlil qilish natijalaridan foydalanish va katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash asosida turli xildagi, texnologiyalar, asbob-uskunalar, tovar va xizmatlarni saqlash, sotish va yetkazib berish samaradorligini jiddiy ravishda oshirishga imkon beradigan, raqamli texnologiyalarga asoslangan elektron biznes va elektron tijorat bilan chambarchas bog'liq iqtisodiy faoliyat, hamda shu faoliyat natijasida ishlab chiqariladigan va sotiladigan raqamli tovarlar, xizmatlar yig'indisidir. Ba'zida u internet iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki vebiqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalanadi.

Birinchi marta 1995 yilda amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte "Raqamli iqtisodiyot" terminini amaliyotga kiritgan bo'lsa, hozirda bu istilohni butun

¹ Алетдинова А.А., Курчиева Г.И. Трансформация инфраструктуры в условиях перехода к концепции «умного города» [Текст] // Экономика и менеджмент в условиях нелинейной динамики. СПб., 2017. С. 545-569.;

² А.А.Абдувалиев,Рақамли иқтисодиёт:тенденциялар ва истиқболлар (Монография)-Т.: «Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи» 2020.-190 б. ISBN978-9943-6730-5-2; Бобожонов А.Б. Ўзбекистонда ахборот маҳсулотлари ва хизматлари бизнесини ривожлантиришнинг услубий жиҳатлари.: PhD. дис. иқт. фан. – Т.: ТДИУ, 2018, - 155 бет.;

dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar – deyarli barcha qo'llamoqda³.

Raqamli iqtisodiyot hozirgi mavjud sohalarning yarmidan ko'prog'ida beqiyos o'zgarishlar keltirib chiqarishi ta'kidlanmoqda. Jumladan, Jahon banki ekspertlari fikricha, tezkor internetdan foydalanuvchilar sonining 10 foizga ko'payishi milliy iqtisodiyotlar yalpi hajmini har yili o'rtacha 0,4-1,4 foizga oshirish imkonini beradi⁴.

Shu o'rinda raqamli iqtisodiyot tushunchasiga to'xtalib o'tsak. Bu o'zaro bog'liq bo'lgan ishlab chiqarish, taqsimlash, almashish, iste'mol qilish va boshqaruv jarayonlarining (insonlararo, mashinalararo, bulutlar va katta hajmdagi raqamlar (BIG, DATA) orqali raqamli texnologiyalar hamda internet yordamida ma'lumotalmashinishni optimallashtirish orqali katta foyda ko'rishga qaratilgan faoliyatdir⁵. Dunyoda raqamli iqtisodiyot o'sishining sur'atlari yiliga deyarli 20 foizni tashkil etmoqda. Taraqqiy etgan davlatlarda raqamli iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 7 foizga yetgan. Ular hozirning O'zida raqamli iqtisodiyotning joriy qilinishidan juda katta naf ko'rishmoqda⁶.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida biznesning rivojlanishida raqamli iqtisodiyotning o'rni va ahamiyati, uning iqtisodiyotga keltirgan foydasi ham iqtisodiy jarayonlarning o'zgarishidagi o'rni bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'rganildi. Maqolani shakllantirish jarayonida kuzatish va tanlab olish, ilmiy-nazariy, empirik kuzatuv usullardan foydalanilgan. Tadqiqot natijalarining ishonchligi tadqiqotda qo'llanilgan xorijiy va milliy statistik rasmiy manbalardan foydalanilgani bilan izohlanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqamli iqtisodiyot iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, unda subyektlarning bilimlari va nomoddiy ishlab chiqarish ustunlik qiladi - bu axborot jamiyatini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkich. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda taqdim etilgan "raqamli iqtisodiyot", "bilimlar iqtisodiyoti", "axborot jamiyati" tushunchalari va ularning analoglari avvalgi sanoat paradigmasini almashtiradigan yangi ijtimoiy-iqtisodiy tizimni shakllantiradi⁷.

2008-yil jahon iqtisodiy-moliyaviy inqirozining yuz berishi, mamlakatlar iqtisodiyotida raqamlashtirishga bo'lgan talabning shakllanishiga olib keldi. Aynan o'sha holat dastlabki moliyaviy xizmatlar, xususan, tijorat banklari tomonidan ko'rsatilayotgan xizmatlar infratuzilmasidagi ilk raqamli innovatsion

³ Келли К. Нев Рулес фор тхе Нев Эсономй: 10 радисал стратегиес фор а соннестед ворлд / К. Келли. – Нев Ёрк: Викинг, 1998.

⁴ Хайдаров Вахром Холмуродович. Iqtisodiy islohotlarni rivojlantirishda kambag'allikni qisqartirish. Iqtisodiyot va ta'lim 2021 4-son. 288-292 b.

⁵ Келли К. Нев Рулес фор тхе Нев Эсономй: 10 радисал стратегиес фор а соннестед ворлд / К. Келли. – Нев Ёрк: Викинг, 1998.

⁶ Yuldasheva, G., & Shermatova, H. (2022). Ta'limda innovatsion texnologiyalarning qo'llanilish istiqbollari. Science and innovation, 1(B8), 5-9.

⁷ Асаул В.В., Михайлова А.О. Обеспечение информационной безопасности в условиях формирования цифровой экономики // Теория и практика сервиса: экономика, социальная сфера, технологии. - 2018. - № 4 (38). - С. 5-9;

texnologiyalarni qo'llashga qaratilgan asosiy sababchi hisoblandi⁸. Bugungi kunga kelib raqamlashtirish masalalari har bir mamlakatning ijtimoiy-siyosiy vazifalarida belgilab berilmoqda.

Umumjahon raqamlashtirish va raqamli iqtisodiyotga o'tishning global g'oyasi o'z-o'zidan paydo bo'lmadi. Raqamlashtirish evolyutsiyasi matematikaning raqamli tili shaklida mustahkam nazariy asosga ega bo'lib, u aniq fanlar va texnikada amaliy ishlanmalarni boshlagan. Axborot-raqamli davrning paydo bo'lishi raqamli o'zgarishlarning bajarilishini, inson ishtirokisiz ma'lumotlarni qayta ishlash va uzatishni ta'minlaydigan elektron kompyuterlarning (kompyuterlarning) paydo bo'lishi bilan boshlangan deb ishoniladi. Bu kompyuterlar va avtomatik boshqariladigan mashinalar o'rtasidagi asosiy farq. Sun'iy intellektning paydo bo'lishi hal qilishda mustaqillikni yanada kuchaytirdi va hal qilinadigan kompyuter muammolari sinfini kengaytirdi.

Raqamli iqtisodiyot - bu ishlab chiqarishning asosiy omillari raqamli shaklda taqdim etilgan ma'lumotlar va ularni qayta ishlash va katta hajmlarda foydalanish bo'lgan faoliyat bo'lib, har xil turdagi ishlab chiqarish, texnologiyalar, uskunalar, samaradorlik, sifat va unumdorlikni oshirishga imkon beradi. tovarlar va xizmatlarni saqlash, sotish, etkazib berish va iste'mol qilish. Iqtisodiy munosabatlar va qonunlar raqamli iqtisodiyotning sub'ekti hisoblanadi. Raqamli axborot texnologiyalari orqali ilmiy-texnikaviy axborotni ishlab chiqarish, almashish, tarqatish va iste'mol qilish jarayonida munosabatlar shakllanadi va bu jarayonlarning rivojlanishi iqtisodiy qonuniyatlarga bo'ysunadi.

Raqamli iqtisodiyot ishlab chiqarish, savdo, transport va moliyaviy xizmatlar, ta'lim, sog'liqni saqlash, ommaviy axborot vositalari va boshqalarga katta ta'sir ko'rsatadi. Texnologiyalar odamlar va tashkilotlarga turli yo'nalishlarda imkoniyatlar beradi, g'oyalar yaratish va tarqatish, rivojlantirish va rivojlantirish imkonini beradi. innovatsiyalarni tijorat faoliyatiga kiritish va joriy etish. Axborot raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi axborot bozorini rivojlantirish jarayoni bilan uzviy bog'liqdir. Axborot bozorini tijorat asosida intellektual mehnat mahsulotlarini sotib olish va sotish bo'yicha iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy munosabatlar tizimi sifatida tavsiflash mumkin.

Jamiyatni axborotlashtirish va raqamlashtirishning o'sishi bilan iqtisodiyotda axborot industriyasi ustunlik qila boshladi, ishlab chiqarish tobora innovatsion va intensiv bo'lib bormoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida band bo'lganlar soni yildan-yilga ortib bormoqda. So'nggi o'n yilliklarda jamiyatni axborotlashtirishni rag'batlantiruvchi asosiy omil - bu o'sishdir apparat va dasturiy ta'minotning mavjudligi, tarmoq texnologiyalarini ishlab chiqish. Axborot bozorining jadal rivojlanishiga dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqishda biznesning jadal o'sishi sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

⁸ Itziar Bernaola Serrano (2022) Effects of the 2008 Crisis on Agenda Building: Internally Originated Content Versus External Dependence, Journalism Practice, DOI: 10.1080/17512786.2021.2024766

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi raqobatning yangi turi - giperraqobatning paydo bo'lishiga olib keldi. Giperraqobatning tizimli elementlari ko'p bosqichli va ko'p o'lchovli, yangi bilimlar (kompetentliklar), boshqaruvchanlik, dinamizm, moslashuvchanlik, harakatchanlik, innovatsiya, samaradorlik va boshqalar bo'lib, ular jahon yetakchilari va texnologik rivojlangan transmilliy kompaniyalarning globallashuv afzalliklarini belgilaydi.

O'sib borayotgan raqamli iqtisodiyot bilan elektron tijorat chakana savdo va raqamli xizmatlar ko'plab sohalarda portladi. Internet juda keng tarqalgan bo'lib, u korxonalar o'z brendini sotish, ma'lumot berish va tranzaksiyalarni amalga oshirishda tayanadigan umumiy kanalga aylandi.

Raqamli tijorat platformasi orqali dasturiy ta'minot yoki boshqa onlayn xizmatlarni taqdim etadigan obuna savdo xizmatlari elektron tijorat saytlari iste'molchilarni jalb qilishning mashhur usulidir. Xizmat sifatida dasturiy ta'minot (SaaS) modeli eski tizimlarni ko'chirish va zamonaviy texnologiyalar bilan bog'liq samaradorlik va tejamkorlikdan bahramand bo'lishni istagan korxonalar uchun ne'mat bo'ldi. Maxsus e-tijorat saytlari iste'molchilar e'tiborini Internetda raqobatlashtirgan olomondan ajralib turishi kerak. Raqamli tijorat korxonalari ushbu iste'molchilarni jalb qilish uchun innovatsion protseduralar va mahsulotlarni qabul qilishlari kerak edi⁹.

Raqamli iqtisodiyotning uzluksiz o'sishi bilan korxonalar iste'molchilarning tadqiqot qilish, kompaniyalar bilan o'zaro munosabatda bo'lish, tovar va xizmatlarni sotib olish usullarini qamrab oluvchi yangi strategiya va jarayonlarni ishlab chiqishga majbur bo'ldi. Elektron tijorat korxonalari o'z xizmatlarini yaxshilashga va iste'molchilarga o'zlari qidirayotgan narsalarni taqdim etishlarini ta'minlashga majbur bo'ldilar¹⁰.

Onlayn mavjudligi haqida ikki marta o'ylamagan bo'lishi mumkin bo'lgan g'ishtli biznes endi raqamli iqtisodiyotning kengayishi tufayli onlayn raqamli strategiyalar va jarayonlarni o'zlashtirmoqda. Iste'molchilar xarid qilish va ma'lumot qidirish usullarini o'zgartirganligi sababli, bu korxonalar ushbu iste'molchilar bilan o'zaro munosabatlarini o'zgartirishga majbur bo'ldi. Raqamliroq bo'lish uchun korxonalar quyidagilarga e'tibor qaratishlari kerak:

- To'lov tizimlari: Korxonalar mijozlarga qulaylik yaratishga qaratilgan raqamli to'lov tizimlarini qo'llashlari kerak. Obuna hisob-kitobi bilan mijozlar doimiy xizmatlar uchun muntazam ravishda hisob-kitob qilinadi. Raqamli iqtisodiyot ushbu mijozlarga o'z mahsulotlarini olish, yordam so'rash va oylik obuna to'lovlarini to'lashni osonlashtiradi. Avtomatik hisob-kitob va turli xil to'lov imkoniyatlari mijozlarga tovarlar va xizmatlarni onlayn xarid qilishni osonlashtiradi va ehtimolini oshiradi.

⁹ Ameliyany, N., & Iryani, L. (2022). The impact of industry 4.0 in responding to the digital Economy's potential in Indonesia at pandemic covid 19. In 2nd International Conference on Social Science, Political Science, and Humanities (ICoSPOLHUM 2021) (pp. 334-338).

¹⁰ Arifin, R., Ningsih, A. A. T., & Putri, A. K. (2021). The Important Role Of MSMEs In Improving The Economy. East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law, 52-59.

- Marketing kampaniyalari: E'lonlar taxtalarida reklama o'tmishda biznesga ta'sir qilish uchun etarli bo'lgan bo'lishi mumkin. Biroq, raqamli iqtisodiyotda bu kompaniyalar mijozlarga ular bo'lgan joyda erishish uchun qidiruv tizimlari, ijtimoiy media, elektron pochta kampaniyalari va boshqa onlayn marketing strategiyalariga e'tibor qaratishlari kerak.

- Katta ma'lumotlar: ko'proq onlayn jalb qilish bilan korxonalar o'z mijozlari, xarid qilish naqshlari va ishtiroki haqida katta ma'lumotlarni to'plash imkoniyatiga ega. Ushbu ma'lumotlar yordamida korxonalar o'z jarayonlarini yaxshilashlari, mijozlari qaysi mahsulot va xizmatlarni qidirayotganini yaxshiroq tushunishlari va bilganlari asosida yangilangan mijozlar tajribasini taqdim etishlari mumkin.

- Mashinani o'rganish: Katta ma'lumotlardan mashinani o'rganish orqali samarali foydalaniladi. Yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qiluvchi algoritmlar va avtomatlashtirilgan jarayonlar yordamida korxonalar ko'proq mijozlarni jalb qilish va mavjud mijozlarni mamnun qilish uchun joriy jarayonlarini qanday o'zgartirishi mumkinligi haqida bilim oladi.

- Sun'iy intellekt (AI): Chatbotlar, interaktiv onlayn tijorat platformalari va sun'iy intellektning boshqa shakllari ham o'sib borayotgan raqamli iqtisodiyotda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu o'zgarishlar tashrif buyuruvchilar va onlayn-do'konchilarga o'zlari qidirayotgan narsalarini topishlarini va kutgan xizmatni, hatto insonlar ishtirokisiz ham olishlarini ta'minlaydi¹¹.

Raqamli iqtisodiyot o'sishda davom etmoqda va biznesning omon qolishi uning ushbu onlayn makonni qabul qilishga tayyorligiga bog'liq. Korxonalar o'zlarining marketing rejalari, jarayonlari va tartiblarini tahlil qilishlari kerak, shunda ular iste'molchilar bilan onlayn uchrashishlari va ularga o'zlari kutgan ma'lumot va tajribalarni taqdim etishlari mumkin.

Mamlakatlar raqamlashtirishdan foyda olishlari va global raqamli iqtisodiyotda to'liq ishtirok etishlari uchun quyidagi ishlarni bajarishlari kerak:

- Global raqamli tafovutni yopish kerak: Yangi texnologiyalar butun dunyo bo'ylab tez tarqalayotgan bo'lsa ham, milliardlab odamlar hali ham internetdan foydalanmaydi.

- Zamonaviy ish joylariga tayyorgarlik: Innovatsiyalar ish xarakterini tubdan o'zgartirmoqda: yangi ish o'rinlari paydo bo'lmoqda, boshqalari rivojlanmoqda. Raqamli iqtisodiyotda raqobatlashish uchun mamlakatlar ta'limga ustuvor ahamiyat berishlari va ishchi kuchining raqamli ko'nikmalarini shakllantirishlari, shu bilan birga ushbu o'tishlarni qo'llab-quvvatlash uchun samarali xavfsizlik tarmoqlarini yaratishlari kerak bo'ladi.

- Xavfsiz, ishonchli raqamli tizimlarni ishlab chiqish kerak: Dunyo raqamli bo'lib borayotgani sababli, kiberxavfsizlik va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish kabi sohalarda salohiyatni kuchaytirish har qachongidan ham muhimroq bo'ldi.

¹¹ Afifah, A. N., & Najib, M. (2018). Digital marketing adoption and the influences towards business successes of MSMEs creative sector in Indonesia and Malaysia. *Jurnal Aplikasi Manajemen*, 16(3).

- Hammani onlayn ishlashi uchun ko'proq moliyalashtirish: 2030 yilga borib keng polosali ulanishdan universal foydalanishga erishish uchun 400 milliard AQSh dollaridan ko'proq mablag' kerak bo'ladi va na davlat, na xususiy sektor buni bir o'zi qila olmaydi. Hukumatlar dadil islohotlarni amalga oshirishi kerak va xususiy sektor xarajatlarni, xavflarni kamaytirishi, samaradorlik va innovatsiyalarni oshirishi mumkin¹².

Raqamli iqtisodiyot bilan bog'liq mustaqil o'zgaruvchilarga kelsak, internet foydalanuvchilarining (internet) o'rtacha ulushi 66,30% ni tashkil qiladi, eng yuqori ko'rsatkich 2018 va 2019 yillarda Islandiyada 99,01% ro'yxatga olingan va 2000 yilda Meksikada qayd etilgan minimal ko'rsatkich 5,08%; 100 aholiga (mobil) mobil-uyali telefon obunalarining o'rtacha qiymati 104,61 ni tashkil qiladi, 2000 yilda Meksikada minimal 14,23 va Finlyandiyada 2012 yilda maksimal qiymat 172,12; Nihoyat, har 100 aholiga (qattiq keng polosali) qattiq ulanishning o'rtacha qiymati 21,57 ni tashkil etadi, maksimal qiymat 2018 yilda Shveysariyada 46,33 ni, minimal qiymat esa 2000 yilda Latviyada 1%ni tashkil qiladi. Statistik ma'lumotlarda keltirilgan qiymatlardagi o'zgarishlar. mustaqil o'zgaruvchilar ushbu o'zgaruvchilar mamlakat iqtisodiy o'sishiga turli xil ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Nazorat o'zgaruvchilari mamlakatlarning makroiqtisodiy holatini ifodalaydi. Davlat xarajatlari (govexp) 2009 yilda Daniyada maksimal stavka 27,94% va o'rtacha stavka 19,07% edi. Yalpi asosiy kapitalni shakllantirish (yalpi kapital) 2019 yilda Irlandiyada maksimal 43,44% va o'rtacha 22,56% ni tashkil qiladi. Iqtisodiy ochiqlik (tradeopen) 2015 yilda Lyuksemburgda maksimal ko'rsatkich 408,36%, o'rtacha ko'rsatkich esa 95,29%; aholining o'rtacha o'sish sur'ati (POP) 0,56% ni tashkil qiladi, maksimal ko'rsatkich 2007 yilda Irlandiyada ro'yxatga olingan namunaning 2,89% ni tashkil qiladi¹³.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, So'nggi o'n yilliklardagi global iqtisodiyotning asosiy tendentsiyalaridan biri bu uning jadal raqamlanishidir. Raqamli transformatsiya iqtisodiyotlarning shakli va tuzilmasini o'zgartiradi, odatiy biznes modellarini buzadi, bozorlar va imkoniyatlarning kengayishiga olib keladi, jahon iqtisodiy o'sishining eng muhim dvigateliga aylanadi. Raqamlashtirish inson hayoti va faoliyatining barcha sohalarida tub o'zgarishlarni ta'minlaydi. Texnologiya nafaqat yangi sanoatni rivojlantirish dvigateliga aylanib qolmay, balki muhim ijtimoiy rollarni egallab, aholining qarishi, ijtimoiy tabaqalanish, ekologik muammolar va iqlim o'zgarishi kabi ijtimoiy muammolarni hal qilishga katta hissa qo'shmoqda.

Tahlil natijalari yaqin kelajakda yuqori ehtimollik darajasi bilan raqamlashtirish darajasi nafaqat biznes, balki butun mamlakatlarning raqobatbardoshligini aniqlashiga ishonish imkonini beradi. Shu bilan birga, faqat o'sha mamlakatlar va

¹² Evsyukov VD (2018) Evolution of the views of foreign economists on the content of the digital economy. Proceedings of the South-Western State University. Series: Economy. Sociology. Management 1(26):184-191

¹³ Smyslov D (2019) Evolution of the world economy globalization: current trends. Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya 2:5-12 <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2019-63-2-5-12>.

kompaniyalar eng tez moslasha oladi va bu o'zgarishlarning afzalliklarini maksimal darajada oshiradi. Texnologik tafovutni o'zgartirish va etakchi o'yinchilar bilan qisqartirish uchun O'zbekiston raqamli asr muammolariga samarali javob choralari ishlab chiqishi kerak. Xususan, uzoq muddatli dalillarga asoslangan strategiyalarni ishlab chiqish talab etiladi. Shu nuqtai nazardan, rivojlanishning eng yuqori sur'ati avvalgi avlod texnologiyalarini bosqichma-bosqich "qo'lga kiritish" ni nazarda tutishi kerak. Bunday yondashuv nafaqat mamlakat va biznesni doimiy ravishda ortda qoladigan holatga keltiribgina qolmay, balki katta xavf-xatarlarga ham olib keladi, chunki bozorga tubdan yangi biznes modellari bo'lgan o'yinchilar kirishi mumkin. Ilg'or rivojlanish uchun butun iqtisodiyotning tashqi ko'rinishi va tuzilishiga, xususan, alohida tarmoqlarga eng ko'p ta'sir ko'rsatadigan raqamli texnologiyalar sohasidagi tendentsiyalarni aniqlash, shuningdek, keyingi 5-10 yil ulardan qaysi biri eng katta foyda keltirishini aniqlash muhimdir.

Biznes korxonalarida raqamlashtirish jarayoni o'ziga hos xususiyatlarga egaligi, moliyaviy resuslar va shartli infratuzilmaga muhtojligi nuqtai nazaridan ehtimoliy yo'qotishlarga olib kelishi ham mumkinligi ayniqsa O'zbekistondan rivojlanayotgan mamlakatda faoliyatini olib boradigan korxonalarda ushbu jarayonni to'g'ri rejalashtirish, raqamli transformatsiyalash strategiyasini to'g'ri shakllantirish, ushbu jarayonni korxonalar holatiga va faoliyat turiga muvofiq holatda rejalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Biznesda raqamli texnologiyaning tegishli modellaridan, yani jarayon, tarmoq, texnologik modellaridan birini tanlash esa biznes korxonalarida bajarilishi kerak bo'lgan ishlarni spetsifikatsiya qilishga, samaradorlikni izchillikda va aniq belgilangan harakatlar rejasi orqali oshirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish tadbirlari to'g'risida"gi 2020-yil 6 oktyabrdagi PF-6079 sonli Farmoni
2. O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 3-iyuldagi "O'zbekiston respublikasida raqamli iqtisodiyotni va kripto-aktivlar aylanmasi sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3832-sonli Qarori
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
5. Келлй К. Нев Рулес фор тхе Нев Эсономй: 10 радисал стратегиес фор а соннестед ворлд / К. Келлй. – Нев Ёрк: Викинг, 1998.

6. Xaydarov Baxrom Xolmuradovich. Iqtisodiy islohotlarni rivojlantirishda kambag'allikni qisqartirish. Iqtisodiyot va ta'lim 2021 4-son. 288-292 b.
7. Lapidus L.V. Raqamli iqtisodiyot. - M.: Infra-M, 2019 yil
8. Yuldasheva, G., & Shermatova, H. (2022). Ta'limda innovatsion texnologiyalarning qo'llanilish istiqbollari. Science and innovation, 1(B8), 5-9.
9. Adeleye, N., & Eboagu, C. (2019). Evaluation of ICT development and economic growth in Africa. NETNOMICS: Economic Research and Electronic Networking, 20(1), 31–53. <https://doi.org/10.1007/s11066-019-09131-6>
10. Aghaei, M., & Rezagholizadeh, M. (2017). The impact of information and communication technology (ICT) on economic growth in the OIC Countries. Economic and Environmental Studies, 17(2) (42), 257–278. <https://doi.org/10.25167/ees.2017.42.7>
11. Ahmed, E. M. (2021). Modelling information and communications technology cyber security externalities spillover effects on Sustainable Economic Growth. Journal of the Knowledge Economy, 12(1), 412–430. <https://doi.org/10.1007/s13132-020-00627-3>
12. Bahrini, R., & Qaffas, A. A. (2019). Impact of information and communication technology on economic growth: Evidence from developing countries. Economies, 7(1). <https://doi.org/10.3390/economies7010021>
13. Smyslov D (2019) Evolution of the world economy globalization: current trends. Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya 2:5-12 <https://doi.org/org/10.20542/0131-2227-2019-63-2-5-12>.
14. Evsyukov VD (2018) Evolution of the views of foreign economists on the content of the digital economy. Proceedings of the South-Western State University. Series: Economy. Sociology. Management 1(26):184-191
15. Qodirov S., Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning xususiyatlari, "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali, 2/2022, mart-aprel
16. Ayupov R.H., Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar. O'quv qo'llanma. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2020, 554 bet.
17. Porsaev G'.M., Safarov B.Sh., Usmanova D.Q.. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik –T.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2020. 372 b
18. Ayupov R.H., Boltaboeva G.R.. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik. T.: TMI, 2020, 575 bet.
19. Brynjolfsson E. and Kahin B. eds. (2002). Understanding the Digital Economy. Massach usetts Institute of Technology, Cambridge, MA
20. Бойко, И.П. Экономика предприятия в цифровую эпоху / И.П. Бойко, М.А. Евневич, А.В. Колышкин // Российское предпринимательство. Том 18, – 2017. – №7. – С. 1127-1130

21. Дмитриев А. В. Цифровые технологии в транспортной логистике / А. В. Дмитриев // РИСК: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. - 2017. - С. 14-18.

22. Gulyamov, S.S. va b., Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari. - T.: Iqtisod-Moliya, 2019, 396 b.

23. Ayupov, R.X., Baltabaeva, G.R., Raqamli valyutalar bozori: innovatsiyalar va rivojlanish istiqbollari. –T: Fan va texnologiya, 2018, 172 b.

24. <http://www.lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi qonunlari bazasi sayti

25. <https://www.imv.uz> – Iqtisodiyot va moliya vazirligi sayti

26. <http://www.soliq.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi sayti

27. <http://www.stat.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi sayti